

OSMANLI - SIRP DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ VE BELGRAD SEFİRİ YUSUF ZİYA PAŞA

Abidin TEMİZER* - İbrahim SERBESTOĞLU**

ÖZ

Bu çalışmanın konusunu, 1878 Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik ilişkiler oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin Belgrad sefiri Yusuf Ziya Paşa örneğinde incelenmiştir. Çalışmada Osmanlı-Sırp diplomatik ilişkilerinin başlama süreci, yaşanan sorunlar, atanan elçi ve konsoloslara ele alındıktan sonra Osmanlı Devleti'nin Belgrad sefiri Yusuf Ziya Paşa'nın biyografisi ile Belgrad'taki faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada Osmanlı Arşivi belgeleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Sırp İlişkileri, Diplomasi, Yusuf Ziya Paşa, Belgrad, Belgrad Elçisi

THE OTTOMAN-SERBIAN DIPLOMATIC RELATIONS AND THE AMBASSADOR TO BELGRADE YUSUF ZIYA PASHA

ABSTRACT

The diplomatic relations between Serbia, which gained its independence with the Treaty of Berlin 1878, and the Ottoman Empire constituted the subject of this study. The relations between the two countries were discussed in the case of the Ottoman Empire's Ambassador to Belgrade Yusuf Ziya Pasha. In the study, after discussing the process of starting the Ottoman-Serbian diplomatic relations, the problems experienced, and the appointed ambassadors and consuls, the biography of

* Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Burdur, ORCID: orcid.org/0000-0001-5708-3132, E-posta: abitem@gmail.com

** Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Çarşamba İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Samsun, ORCID: orcid.org/0000-0001-7431-1678, E-posta: ibrahimserbest53@hotmail.com

the Ottoman Empire's Ambassador to Belgrade Yusuf Ziya Pasha and his activities in Belgrade were discussed. The Ottoman Archival documents were used in the study.

Keywords: Ottoman-Serbia Relations, Diplomacy, Yusuf Ziya Pasha, Belgrade, Ambassador to Belgrade

Giriş: Osmanlı-Sırp İlişkilerinin Tarihî Süreci

Osmanlılar ile Sırlar arasındaki ilişkiler Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarına geçmesi ile birlikte, yani 14. yüzyılın ortalarına doğru başlamıştır. Bu dönemde Sırlar, Stefan Duşan hâkimiyetinde tarihlerinin en parlak dönemini yaşadıkları gibi, taht kavgaları ile zor günler yaşayan Bizans'ın topraklarına da göz dikmişlerdi. Bu durum bir taraftan Osmanlı Devleti ile Sırları karşı karşıya getirirken diğer taraftan Bizans'ı da Osmanlı Devleti ile Sırbistan'a karşı ittifaka itmştir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlar üzerindeki hedeflerinin Sırların emelleri ile çatışması ilişkilerin kötü başlamasına neden olmuştur. İlk Osmanlı-Sırp karşılaşması 1347 yılında gerçekleşmiştir. Bu yılda Bizans imparatoru Kantakuzenos, Üsküdar'da Sultan Orhan ile görüşmüş ve Sırlara karşı yardım isteğinde bulunmuştur. Bunun üzerine Orhan Bey, 6 bin kişilik bir askerî kuvvet göndererek Bizans'a yardım etmiştir.¹ İkinci karşılaşma yine benzeri bir nedenden olmuştur. 1349 yılında Stefan Duşan, Selanik'i kuşatınca Bizans imparatoru yine Orhan Bey'den yardım istemiş ve Osmanlı'nın yardımı sonucu Selanik kurtarılmıştır. Üçüncü karşılaşma da yine Bizans imparatorunun yardım isteği ile gerçekleşmiştir. Dimetoka'da toplanan Sırp ve Bulgar ordusuna karşılık Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa idaresinde gönderilen 10 bin kişilik bir Osmanlı kuvveti, 1352 yılında Meriç Nehri boyunca Empithion'da Sırp ve Bulgar ordusunu mağlup etmiştir.² Bu sefer sonucunda Çimpe Kalesi, Bizans imparatoru tarafından Osmanlı Devleti'ne verilmiştir. Avrupa kıtasında elde edilen bu ilk yer, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki ilerleyişinin başlangıcı olmuştur.³

Osmanlı Devleti'nin Bizans ile iyi ilişkiler kurması, Sırları bu ittifaka karşı Macarlara yönelmiştir. Sırp ve Macar ordusu Meriç Nehri yakınına gelerek Edirne'yi tehdit edince Osmanlı ordusu 1364 yılında

¹ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. I., TTK, Ankara 2010, s. 30-32.

² Haldun Eroğlu, "Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)", *OTAM*, Sayı 41, Bahar 2017, s. 81-83; Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, İstanbul 2015, s. 58.

³ Münir Aktepe, "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimpe Kal'ası", *Tarih Dergisi*, Sayı 2, İstanbul 1950, s. 285.

harekete geçmiştir. İki ordu Edirne yakınlarında Çirmen mevkiinde karşı karşıya gelmiştir. Sırsındığı adı verilen savaşta Osmanlı Devleti, Sırp ve Macar ordusunu sayıca üstün olmalarına rağmen ağır bir şekilde mağlup etmiştir.⁴ Bu savaşlardan sonra Osmanlı Devleti'nin Sırbistan içlerine ilerlemesini sağlayacak daha büyük savaşlar başlamıştır. 1371 ve 1372 yıllarındaki Çirmen Savaşları ve 1375 yılında Niş'in alınması sonrasında Sırp kralı Osmanlı Devleti ile anlaşmaya yanaşmıştır. Yapılan antlaşmada Sırlar, Osmanlı Devleti'ne haraç ve bin kişilik bir ordu vermeyi kabul etmişlerdir. Fakat antlaşmanın Kral Lazar tarafından bozulması ile birlikte 1387 yılında iki ordu Ploşnik Savaşı'nda karşı karşıya gelmiş, bu sefer Sırp ordusu galip gelmiştir.⁵ Ancak Osmanlı Devleti bu yenilgiyi 1389 yılında Kosova Savaşı'nda aldığı galibiyet ile unutturmuştur. Bu galibiyet Osmanlı'nın Balkanlar'da kalıcı olduğunu göstermiştir.⁶ Sırların Osmanlı Devleti'ne itaatinde son derece önemli olan bu savaştan sonra Üsküp fethedilmiş ve Belgrad'ın alınmasına kadar fetihlerin merkezi olmuştur.⁷

1389'daki savaştan sonra Osmanlı Devleti ile iyi geçinmek isteyen Kral Lazareviç, Osmanlı sultanı I. Bayezid'e kız kardeşi Mara Despina ile evlenmesini teklif etmiş ve bu teklifi sultan kabul etmiştir. Sultanın amacı Sırlardan yardımcı kuvvet olarak istifade etmektir.⁸

Sultan II. Murad, Sırlarla her ne kadar anlaşmaya çalıştıysa da Sırp kralı Brankoviç, Macar yanlısı bir politika izledi. Macar kralı Sgismund'un Balkanlar üzerinde hâkimiyet kurması Osmanlı Devleti ile Macarları karşı karşıya getirdi. Sırp kralı Brankovic her ne kadar 1433'te kız kardeşi Maria'yı sultan ile evlendirmiş, yeniden Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirmiş ise de

⁴ Feridun Emecen, Sırsındığı savaşının tarihini 1364-65 olarak, İnalçık da Sırp kaynaklarına istinaden 1371 olarak kabul eder. Bkz: Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, İstanbul 2015, s. 64-67; Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, İstanbul 2016, s. 100-103.

⁵ Halil İnalçık, "Murad II", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul 2006, s. 168; Eroğlu, *a.g.m.*, s. 84-88.

⁶ M. Münir Aktepe, "Kosova", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul 2002, s. 217; Feridun M. Emecen, "Kosova Savaşları", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul 2002, s. 222-223; Mucize Ünlü, "Sırların I. Kosova Zaferi'nin 500. Yıldönümünü Kutlama Girişimleri", *OTAM*, Sayı 28, Güz 2010, s. 108.

⁷ Mehmet İnbaşı, "Üsküp", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul 2002, s. 377.

⁸ Feridun M. Emecen, "İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan: Yıldırım Bayezid", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, Cilt XLIII, 2014, s. 71, 77; Halil İnalçık, "Beyazid I", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, s. 232; Tatjana Katic, "Serbia under the Ottoman Rule", *Österreichische Osthefte*, Jahrgang 47, Wien, LIT Verlag 2006, s. 147.

Osmanlı Devleti'nin 1434 yılında Macarlar üzerine yaptığı seferde Macarları desteklemiştir. Bu seferde Macarlardan karşılık görmeyen Sultan Murad, Sırbistan'ı hâkimiyeti altına almaya çalışmıştır. 1440 yılında II. Murad, Belgrad'ı altı ay boyunca kuşatmışsa da alamamıştır. Bununla birlikte Osmanlılar, Semendire ve çevresini alarak Sırbistan'ın büyük bir kısmında hâkimiyet sağlamıştır.⁹

1443 yılında Macarlar, Sırlar ve Karamanoğulları bir araya gelerek Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir. Özellikle Macarlarla girişilen savaşlar Osmanlıların aleyhine gelişmiş, bunun üzerine 1444'te imzalanan Edirne-Segedin Antlaşması ile Sırp toprakları Sırlara geri verilmiştir. Bu toprakları bir daha kaybetmek istemeyen Sırlar 1444 Varna ve 1448 Kosova savaşlarında tarafsız kalmışlardır. Sultan II. Mehmed tahta geçtiğinde başlangıçta Sırlar ile barışa devam edilmiştir. Zira Sırlar, Edirne-Segedin ile kazandıkları toprakları kaybetmek istemezken Sultan II. Mehmed'in hedefinde de İstanbul'un fethi vardır. Bu nedenle Sultan II. Mehmed, Alacahisar'ı (Kruşevac) Sırlara vererek onlarla olası bir savaşın önünü almaya çalışmıştır. Ancak İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmed, Sırbistan'a sefer başlatmış, bunun sonucunda Edirne-Segedin ile Sırlara verilen topraklar tekrar Osmanlılara geçmiştir. 1456 yılında Belgrad'ın fethine girişilmiş ancak başarısız olunmuştur. Bu seferden hemen sonra Kral Brankoviç'in ölmesi üzerine yerine Lazar kral olmuştur. Ancak Lazar, Sırp beylerinden kabul görmemiştir. Macarların bu durumdan istifade etmeye kalkışmaları üzerine Osmanlı ordusu harekete geçerek Güvercinlik (Dimetoka) ve Görice'yi (Korçe); 1459 yılında da Semendire'yi hâkimiyet altına almıştır.¹⁰

II. Mehmed dönemindeki mücadelelerden sonra Sırbistan'ın eski başkenti olup Macarların idaresinde bulunan Belgrad üzerine Kanuni Sultan Süleyman sefere çıkmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Sadrazam Piri Paşa tarafından bir ay boyunca ablukaya alınan Belgrad, 29 Ağustos 1521 tarihinde fethedilmiş ve burası Balkan seferleri için askerî bir üs olarak teşkilatlandırılmıştır.¹¹

⁹ İnalçık, "Murad II", s. 168.

¹⁰ Mehmet Hacısalihoglu, "Sırbistan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 37, İstanbul 2009, s. 122; Haldun Eroğlu; "Osmanlı-Sırp İlişkiler (1347-1521)", *OTAM*, Sayı 41, Bahar 2017, s. 96-100.

¹¹ Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 5, MEB Yayınları, İstanbul 1991, s. 19-20.

Osmanlı - Sırp ilişkileri Fatih zamanındaki seferlere kadar yapılan anlaşmalar sayesinde zaman zaman barış ortamında gelişirken, zaman zaman da Osmanlı'nın Balkanlar'daki fütihat politikası, Sırp'ların Doğu Roma'nın mirasına sahip çıkmak istemesi ve Macarlar ile Karamanoğulları'nın destekleri nedeniyle savaşlara da konu olmuştur. Önce Sırp topraklarının arkasından da Belgrad'ın fethinden sonra sular durulmuş, yerini 19. yüzyılın başına kadar aşağıda detaylarına değineceğimiz sosyo - kültürel ve ekonomik etkileşime bırakmıştır. 19. yüzyılın başında görülen isyanlar, Batılı devletlerin müdahaleleri iki toplum arasında ilişkilerin seyrini belirlemiştir.

1. Osmanlı - Sırp İlişkilerinde Ekonomik, Askerî, Sosyolojik ve Kültürel Etkileşim

Osmanlı - Sırp ilişkilerinin başlangıcı her ne kadar çoğunlukla savaşlarla anılsa da iki toplum arasındaki ilişkiler ekonomik, sosyolojik ve kültürel açıdan da bir hayli zengindir. Öncelikle Osmanlı Devleti uyguladığı tımar sistemi, sağladığı asayiş ve imar politikası sayesinde tüm Balkanlar'da olduğu gibi Sırbistan'da da ekonominin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Osmanlıların eski Sırp askerlerini ve asilzadelerini tımar sistemine dâhil ederek görevlendirmesi ve halka istimalet politikası uygulaması Sırbistan'da uzun süre devam edecek olan Osmanlı idaresinin en önemli safhalarıdır.¹² Osmanlı'nın Sırbistan'ı hâkimiyeti altına almasından sonra Sırbistan'da şehir hayatında ve ekonomisinde büyük bir gelişme yaşanmıştır. Belgrad, sınır kalesi görünümünden kurtulmuş ve bir ticaret merkezi hâline gelmiştir. Batılı tüccarlar Belgrad'ı üs edinmişlerdir.¹³

Osmanlı ve Sırp ilişkilerinde ortaklıklar göze çarpmaktadır. İki ülke askerlerinin yan yana ortak düşmana karşı savaştıklarının sayısız örneği vardır. 1376 yılında kurulan Voynuk teşkilatında Sırp askerlerinin görev aldıkları, Sırlardan tımarlı sipahi oluşturulduğu bilinmektedir.¹⁴ I. Kosova Savaşı'ndan sonra yapılan anlaşma ile Sırp despotu Osmanlı Devleti'ne sefer sırasında 20 bin kişilik bir ordu ile destek verecekti. Bunun bir gereği olarak

¹² Halil İnalçık, "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğuna XV. Asırda Rumeli'de Hristiyan Sipahiler ve Menşeleri", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler*, Eren Yay., İstanbul 1996, s. 70-75.

¹³ Mirjana Marinković, "Sırp Kültüründe Osmanlı Damgası", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2012-2 (Temmuz-Aralık) (Balkan Özel Sayısı-II), s. 46-48.

¹⁴ Detaylar için bkz. Ema Miljković, "The Tımar System in the Serbian Lands from 1450 to 1550: with a Special Survey on the Tımar System in the Sanjak of Smederevo", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 36-47. İnalçık, "Stefan Duşan'dan", s. 67-108.

Macarlarla ve Timur'la yapılan savaşlarda Sırp despotu Lazar ordusu ile Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır.¹⁵

Osmanlı - Sırp ilişkilerinin bir diğer boyutunu göçlerle birlikte gelişen sosyo-kültürel etkileşim oluşturur. Öncelikle gerek Fatih Sultan Mehmed'in gerekse Kanuni Sultan Süleyman'ın Sırbistan'la yaptıkları savaşlardan sonra özellikle sanat erbabı nüfusu İstanbul yakınlarına yerleştirdikleri bilinmektedir.¹⁶ Bu da İstanbul'un ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir gelişme olduğu gibi bölgenin şenlenmesine de vesile olmuştur. Burada değinilmesi gereken en önemli konu Sırbistan'ın fethi ile birlikte bölgeye göçürülüp iskân edilen Müslümanlardır. Bu gelişme ile Osmanlı Devleti, Sırbistan'da yüzlerce yıl hem kalıcı olmuş hem de Sırp kültürü büyük oranda Türk kültüründen etkilenmiştir. Yerleşim yerleri şenlenmiş, şehir hüviyeti kazanmıştır. Müslüman nüfusu ile birlikte inşa edilen mimari yapılar yıllar geçtikçe artmıştır. Evliya Çelebi, Belgrad'da 17. yüzyılda 217 cami, 13 mescit, 17 tekke, 9 darülhadis, 7 hamam, 8 medrese, 6 kervansaray, 21 han, 3700 dükkândan oluşan bir çarşı ile daha küçük birçok çarşının varlığından bahseder.¹⁷ Bu durum başta Belgrad olmak üzere Sırp bölgesinin ekonomik açıdan nasıl canlandırıldığının somut kanıtıdır.

1878 yılına kadar sürecek Osmanlı hâkimiyetinde üzerinde durulması gereken önemli başlıklardan biri de kültürel ilişkilerdir. Yaklaşık 400 yıllık birlikte yaşama realitesi iki kültürün birbirini etkilemesi sonucunu doğurmuştur. Diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Sırbistan'da da Osmanlı mimarisi ve ev kültürü etkili olmuş, Sırp, Müslümanların evlerinde kullandıkları mobilya ve diğer eşyaları kullanmaya başlamışlardır. Sırp yemek kültüründe Türk kültürü bariz bir şekilde kendisini göstermiştir. Baklava, pilav, sarma, börek, kahve, reçel, şerbet gibi yiyecek ve içecekler ve bakır ile gümüşten yapılmış kap kacaklar verilebilecek yüzlerce örnekten sadece birkaçıdır.¹⁸ Sosyal ve ekonomik hayatı düzenlemek için hem yerel kanunlardan istifade edilmiş hem de bunların yetersiz kaldığı durumlarda Osmanlı kanunları devreye sokulmuştur. Dolayısıyla hukukta da bir etkileşim söz konusu olmuştur.¹⁹

¹⁵ Yusuf Halaçoğlu, "Ankara Savaşı", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul 1991, s.211; İlhan Türkmen, "Osmanlı Devleti'nin Emrinde Bir Sırp Despotu: Stefan Lazareviç", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 28, Güz 2013, s. 454.

¹⁶ Eroğlu, *a.g.m.*, s. 98-100.

¹⁷ Divna Djuric-Zamolo, "Belgrad", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, s. 408.

¹⁸ Marinković, *a.g.m.*, s. 49.

¹⁹ Marinković, *a.g.m.*, s. 50.

En büyük etkileşim dil alanında görülmüştür. Yaklaşık 8 bin Türkçe kelime Sırpçaya girerek mimariden ev eşyalarına, giyim kuşamdan yiyecek içeceğe, günlük hayattan edebiyata kadar birçok alanda Türkçe izine rastlamak mümkündür.²⁰

2. 19. Yüzyılda Osmanlı - Sırp İlişkileri, İsyanlar ve Sırbistan'ın Bağımsızlığı

Osmanlı-Sırp ilişkilerinin boyutu Fransız İhtilali'nden sonra büyük değişim yaşamıştır. Avrupa devletlerinin etkisiyle Büyük Sırbistan'ı kurma hayali yeniden canlanmıştır. Bunun neticesinde Kara Yorgi önderliğinde 4 Şubat 1804 tarihinde başlayan ve önceleri *zorba yeniçerilere* karşı olduğu iddia edilen Sırp isyanları, aynı zamanda Sırbistan'ın bağımsızlığına giden yolu da açmıştır.²¹ 19. yüzyılda Rusya, Fransa, Avusturya ve İngiltere arasında Sırbistan üzerinde ciddi bir rekabet gelişmiştir. Büyük Güçler tavırları değişmekle birlikte genelde Sırbistan'ın bağımsızlığını desteklemişlerdir. Ancak Avusturya ara ara Sırp isyanlarına destek vermekle birlikte genellikle uzak durmayı tercih etmiştir. Avusturya başlangıçta isyan hareketinin bir an evvel bitmesi taraftarıydı. Üstelik Kara Yorgi, Avusturya'ya bazı toprakları teklif ettiği hâlde Avusturya, Napolyon'un güçlenmesi karşısında Osmanlı Devleti'ni karşısına almak istemediğinden Kara Yorgi'den gelen isyan tekliflerine sıcak bakmadı.²² Bunun üzerine Sırplar, Ruslara yöneldiler. Sırpların en büyük destekçisi silah ve para yardımında bulunan Rusya oldu. Rusya'nın Sırbistan politikasına karşılık sultan III. Selim, Napolyon'un imparatorluğunu tanıyarak Fransa'nın desteğini almaya çalışmıştır.²³ Sırplar bağımsızlık savaşı konusunda Rusya'dan teminat almışlardı.²⁴ Ancak tam da bu sırada, 1807 yılında Tilsit'te gerçekleşen Rus-Fransız görüşmesi Rusya'nın Osmanlı politikasının, dolayısıyla Sırp isyanlarına verdiği desteğin değişmesine neden olmuştur. Fransa, Rusya'dan Osmanlı Devleti ile barış antlaşması yapmasını istemiş, bunun neticesinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 25 Ağustos 1807'de

²⁰ Marinković, *a.g.m.*, s. 51.

²¹ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt V, TTK, Ankara 2010, s. 2858-2863.

²² Selim Aslantaş, "Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804-1813)", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, s. 112.

²³ Yahya Bağçeci, "Osmanlı Belgelerine Göre Napolyon Bonapart'ın İmparator Unvanının Osmanlı Devleti Tarafından Tanınması Meselesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 29, 2014, s. 70-83.

²⁴ Serap Toprak, "Osmanlı-Avrupa İlişkileri Çerçevesinde Sırbistan'ın Bağımsızlığı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 24, Kış 2013, s. 350; Aslantaş, *a.g.m.*, s. 114.

Slobozia Ateşkesi imzalanmıştır. Bu ateşkesin bir parçası olarak Ruslar, Sırları desteklemekten vazgeçmişlerdir. Bu gelişme üzerine Kara Yorgi, Fransa'nın desteğini istemiş ve Avusturya'daki tüm Sırların isyanını garanti etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti ile arasını açmak istemeyen Napolyon, Sırlardan gelen bu teklifi reddetmiştir.²⁵

Avrupa'da dengelerin değişmesiyle 1809 yılında Avusturya'nın Fransa'ya savaş ilan ederek Bavyera'ya girmesi sonrası Rusya, Tilsit Anlaşmasını bozduğunu ilan etmiştir. Bunun üzerine yeniden umutlanan Sırlar, Rusya ile temasa geçmişler ve Rusya'dan bağımsızlık için destek almayı başarmışlardır. Rusların ve Karadağ'daki Sırların desteği ile Kara Yorgi, Taşlıca'ya saldırmıştır. Osmanlı Hükûmeti bölgeye asker ve yiyecek yardımı göndermek dışında bir önlem alamadı. 1812 yılında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanan Bükreş Antlaşması gereği Osmanlılar, Sırların bütün suçlarını affetmiş ve Sırları iç işlerinde serbest bırakmıştır.²⁶ Şark Meselesi²⁷ çerçevesinde toplanan Viyana Kongresinde Sırlar bağımsızlıkları için destek arayışında bulunmuş ancak Avusturya'nın etkisiyle Sırların bu isteği kabul edilmemiştir. Bu gelişme Sırların 1815 yılında yeniden isyanına neden olmuştur. İsyân bastırıldıysa da Sırlar yeni imtiyazlar elde etmişlerdir. Sırlar 1821 yılında bir kez daha isyan etmiş ve 1826 Akkirman Antlaşması ile Osmanlı Devleti Sırlara yeni imtiyazlar vermeyi taahhüt etmiştir.²⁸ Neticede Sırlar, 1829 Edirne Antlaşması sonrasında 17 Ekim 1830 tarihinde verilen bir fermanla muhtariyet kazanmışlardır.²⁹

1830 yılından sonra, Miloş idaresindeki Sırbistan'da millî idare dönemi yaşanmıştır. Ancak Miloş'un başına buyruk hareket etmesi Osmanlı ve Rusya'nın Miloş'a karşı cephe almalarına neden olmuştur. Rusya'nın Sırbistan'a gönderdiği Prens Dolgorokin, Miloş'la görüşüp milleti memleketin kanun ve nizamlarına göre idare edeceğine dair kendisinden kesin teminat almıştı. İngilizler bu gelişmenin ve uygulanmak istenen kanunların Sırları Ruslaştıracağından endişelenmiş ve rahatsızlığını Hariciye Nazırı Reşit Paşa ile görüşmelerinde dile getirmiştir. Bu sırada

²⁵ Aslantaş, *a.g.m.*, s. 124.

²⁶ Toprak, *a.g.m.*, s. 351.

²⁷ Şark Meselesi için bkz. Zafer Gölen, *Şark Meselesi ve Milli Mücadele*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2012; Zafer Gölen, "Şark Meselesi Işığında Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçlerin Balkan Politikaları", *Türk Yurdu*, Cilt 31, Sayı 284, Ankara Nisan 2011, s. 92-99.

²⁸ Hacısalihoğlu, *a.g.m.*, s. 123.

²⁹ Muhtariyet konusunda detaylı bilgi için bkz. Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011.

Sırp larla da görüşen İngilizler, Sırbistan'daki kalelerin ve varoşların Sırp larla verileceğine ve Müslümanların başka yerlere iskân edileceğine dair söz vermişlerdir. Rusya, İngilizlerin Sırbistan'ın iç işlerine karışmasından rahatsızlık duymuş ve Osmanlı Devleti ile imzaladıkları anlaşmaları gerekçe göstererek Osmanlı Devleti'ne nota vermiştir. Miloş, Rusya'dan istediği yardımı alamayınca Avusturya ve Fransa'ya yakınlaşmak istemiş ancak bir sonuç elde edememiştir. Sonraki yıllarda Sırbistan iç işleri iyice karışınca Avusturya askerî müdahalede bulunmak istemişse de Osmanlı Devleti bunu önlemiştir.³⁰ Rusya her ne kadar Sırbistan'a bu yıllarda doğrudan destek vermese de hem öncesinde hem de sonrasında Sırp isyanlarını desteklediği gibi Bosna'da çıkartmak istediği isyanı da Sırp lar üzerinden örgütlemiştir. Bunun neticesinde çeşitli propaganda faaliyetleri ile 1849 Bosna isyanında önemli rol oynamışlardır.³¹

1854 yılında Rusya, Sırbistan üzerindeki faaliyetlerini yoğunlaştırdı. Bu sırada Sırbistan'a verilmek istenen imtiyaz fermanının içeriğine karışmaya başladı. 1856 yılında ilan edilen İslahat Fermanı'nda Sırbistan'la ilgili hükümler yer almadı ancak Osmanlı Hükümeti, Sırbistan'la ayrıca ilgilendi ve imtiyazları yeniledi.³² Bu yıl düzenlenen Paris Konferansı neticesinde imzalanan Paris Antlaşması'nın 28 ve 29. maddeleri ile Sırp lar, Avrupalı devletlerin garantisi altına alınmıştır. Bu gelişme Sırp ların bundan sonra Osmanlı Devleti'ne karşı daha cüretkâr hareketlerde bulunmasına neden olmuştur.³³

Sırbistan, 1875 yılında çıkan Hersek isyanına destek vererek Osmanlı Devleti'ni bir kez daha karşısına almıştır. Önce 1875 Temmuz ayı sonunda "Ayaklanmaya Yardım Genel Komitesi" kurulmuştur. Ardından Hersek'e 2 bin kişilik gönüllü grup ile 3 milyon duka para yardımı göndermiştir.³⁴ Bununla da yetinmeyip Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesini talep etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu talebi geri çevirmesi üzerine Karadağ ile anlaşan Sırbistan, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti,

³⁰ Toprak, *a.g.m.*, s. 351.

³¹ Zafer Gölen, "Sırp ların 1849 Bosna İsyânına Etkileri", *Toplumsal Tarih*, 50, s. 37-41.

³² Toprak, *a.g.m.*, s. 351-352.

³³ Zafer Gölen, "1857-59 Bosna Hersek İsyânı", *Belleten*, Cilt LXXIII, Sayı 267, Ankara 2009, s.466; Zafer Gölen, "Osmanlı Yurdu Olan Bosna Hersek'te XIX. Yüzyıldaki Siyasî Olaylar", *Belleten*, Cilt LXXIV, Sayı 270, TTK, Ankara 2010, s. 441-449.

³⁴ Detaylar için bkz. Zafer Gölen, *Tanzimat Dönemi Bosna-Hersek İsyânları (1839-1878)*, Ankara 2009; Zafer Gölen, *Tanzimat Döneminde Bosna Hersek*, TTK, Ankara 2010; Özkan, *a.g.e.*.

Sırbistan ve Karadağ ile yaptığı savaşta başarılı olsa da bu başarısının meyvelerini alamamıştır. Avrupa devletlerinin de işe karışmasıyla İstanbul'da 23 Aralık 1876'da bir konferans düzenlenmiştir. Avrupa devletlerinin Osmanlı'nın iç işlerine müdahale için toplandıkları bu konferansı boşa çıkarmak için Babıâli konferansın toplandığı gün Kanun-ı Esasi'yi ilan etmiş ancak yabancı delegeler üzerinde herhangi bir tesir yaratamamıştır. Avrupa devletleri, konferans sonunda aralarında Sırbistan ve Karadağ topraklarının genişletildiği hükümlerin de bulunduğu kararları Babıâli'ye bildirmişlerdir. Fakat 18 Ocak 1877 tarihinde toplanan Osmanlı Mebusan Meclisi konferans kararlarını reddettiğini açıklamıştır.³⁵ Bu gelişmeler Osmanlı - Rus ilişkilerini iyice germiş ve 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı'na zemin hazırlamıştır.

1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı, Rusların galibiyeti ile neticelenmiş, imzalanan Ayastefanos Antlaşması İngilizlerin itirazı üzerine iptal edilmiş ve yerine 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Sırbistan 1804 yılından bu yana verdiği bağımsızlık mücadelesinin sonucunu almış ve bağımsızlığını Osmanlı Devleti ile birlikte antlaşmaya imza atan büyük devletlere tasdik ettirmiştir.

3. Bağımsızlık Sonrası Diplomatik İlişkilerin Başlaması ve Elçiler

Osmanlı Devleti, Sırbistan'ın bağımsızlığını Berlin Antlaşması ile kazanmasından hemen sonra bu ülke ile diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu hareket, II. Abdülhamid'in dış politikada izlediği siyaset ile izah edilebilir. II. Abdülhamid'in temel amacı devletin daha fazla toprak kaybını önlemek ve mümkün olduğu kadar dış müdahaleleri en aza indirmektir. Bu amacına ulaşabilmek için de ülkeler arasında bir denge politikası izlemiştir. Bu doğrultuda bir taraftan Batılı devletleri birbirine karşı bir denge unsuru olarak kullanırken, diğer taraftan da Osmanlı'dan henüz yeni ayrılan Balkan ülkeleri başta olmak üzere devletlerin birbirleri ile olan anlaşmazlıklarından yararlanma yoluna gitmiştir. Örneğin, yeni bir güç olarak ortaya çıkan Almanya'yı İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı alternatif bir müttefik olarak tercih etmiş; Makedonya Sorununu³⁶ da Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'a karşı kullanmıştır. Mısır'da İngiltere ile Fransa'yı; Basra ve

³⁵ Mithat Aydın, "Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde İstanbul Konferansı (1876)'nın Yeri", *OTAM*, Cilt 17, Sayı 17, 2015, s. 103-113.

³⁶ Makedonya Sorunu için bkz. Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

Mezopotamya'da Berlin-Bağdat Demiryolu projesi vesilesiyle İngiltere ve Almanya'yı karşı karşıya getirmiştir.³⁷

II. Abdülhamid'in barışçıl bir dış politika yolunda izlediği önemli stratejilerden birisi de ülke liderleri ile kurduğu dostluklardır. Alman imparatoru II. Wilhelm,³⁸ Sırbistan kralı Milan ve Karadağ prensi Nikola³⁹ ile kurduğu dostluklar bunun en güzel örnekleridir.

II. Abdülhamid'in hedefi barışçıl bir dış politika olunca Osmanlı Devleti'nden henüz yeni ayrılmış olan Sırbistan, Karadağ ve Romanya'yı hemen tanımış ve bu ülkelere sefir ve şehbenderler atayarak hem iyi niyetini göstermiş hem de tesis edilen diplomatik misyonlar vasıtasıyla Balkanlar'daki Müslüman halkın haklarını gözetmiştir. Üstelik bu yöntemle iki ülke arasındaki sorunları üçüncü bir ülkenin müdahalesine gerek kalmadan doğrudan çözmeye çalışmıştır.

Bu bağlamda Sırbistan'a ilk olarak 1879 yılının başlarında sefarethane açılmış ve ilk sefir olarak Hüseyin Hüsnü Sermed Efendi atanmıştır.⁴⁰ Sermed Efendi, Ağustos 1880 tarihine kadar bu görevde kalmıştır. Sermed Efendi bu görevi esnasında Kara Todori Efendi'nin yerine Brüksel sefiri olarak atanma hazırlıkları yaparken bundan vazgeçilmiş⁴¹ ve Çetine sefiri olarak Karadağ'a görevlendirilmiştir.⁴²

Sermed Efendi'den sonra Belgrad Sefirliğine Babanzâde Halil Halid Bey atanmıştır. Halil Bey bu göreve 20 Eylül 1880'de atanmış ve Ocak 1885 tarihine kadar devam etmiştir. Halil Halid Bey, Belgrad Sefirliği görevinden

³⁷ Mahmut Polat, "1876-1914 Arası Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 21.

³⁸ Bkz. İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

³⁹ Karadağ ile ilişkiler için bkz. Uğur Özcan, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*, TTK, Ankara 2013.

⁴⁰ Uğur Özcan-Abidin Temizer, *Karadağ'da Türk Sefirleri ve Şehbenderleri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015, s. 57.

⁴¹ BOA. İ. HR. 284/17660, Tarih: 22//B/1298.

⁴² BOA, İ.HR, 279/17118, Tarih: 18/R /1296 Hicri). Sermed Efendi hakkında detaylı bilgi için bkz. Özcan-Temizer, *a.g.e.*, s. 57-59.

hemen önce Osmanlı'nın Çetine sefiri olarak görev yapmaktaydı.⁴³ Belgrad'dan sonra ise Tahran Sefaretine atanmıştır.⁴⁴

Halil Halid Bey'den sonra Yusuf Ziya Paşa Belgrad sefiri olarak görevlendirilmiştir. Ekim 1885-Aralık 1889 tarihleri arasında görevde bulunmuştur. Ziya Paşa, Belgrad sefaretinden sonra Roma sefaretine atanmıştır.⁴⁵

Belgrad'a atanan dördüncü sefir, Mahmud Nedim Paşa olmuştur.⁴⁶ Nedim Paşa, Belgrad'a sefir olarak atandıktan kısa bir süre sonra bu görevinden alınarak sefir olarak Atina'ya gönderilmiştir⁴⁷. Dolayısıyla Belgrad sefirliği görevini Aralık 1889-Mayıs 1890 tarihleri arasında yaklaşık beş ay yürütmüştür.

Mehmed Feridun Bey, Mahmud Nedim Bey'in yerine atanmış ve bu görevi Mayıs 1890-Mayıs 1893 yılları arasında 3 yıl yürütmüştür. Mehmed Feridun Bey, Belgrad'dan önce Bükreş sefirliği görevini yürütmekteydi. 3 yıllık Belgrad sefirliği görevinden sonra 1894 yılında Madrid sefirliğine atanmıştır.⁴⁸

Mehmed Feridun Bey'den sonra Belgrad sefirliğine Nikola Gazban Efendi atanmak istenmiş ancak diğer devletlerce hoş karşılanmadığından⁴⁹ Belgrad sefirliğine Ahmed Tevfik Paşa (Saraylızade) atanmıştır.⁵⁰ Ahmed Tevfik Paşa bu görevini Mayıs 1893-Kasım 1897 tarihleri arasında yürütmüştür.⁵¹

İbrahim Fethi Paşa, Ahmed Tevfik Paşa'dan sonra Belgrad sefirliğine getirilen isim olmuştur. Fethi Bey bu görevini Kasım 1897-Eylül 1908 tarihleri arasında yürütmüştür. Fethi Bey bu göreve atanmadan evvel

⁴³ Halil Beyle ilgili detaylı bilgi için bkz. Özcan-Temiz, *a.g.e.*, s. 52-56.

⁴⁴ BOA. HR. TO., 19/31, Tarih: 20/10/1885.

⁴⁵ BOA. İR. HR., 36/20260, Tarih: 09/R/1307.

⁴⁶ BOA, HR. TH. 95/15, 07.12.1889; BOA. İR. HR., 36/20279, Tarih: 22/R/1307.

⁴⁷ BOA. HR. TH. 99/3, Tarih: 12/05/1890.

⁴⁸ Sinan Kunalp, *Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricali (1839-1922)*, ISIS Yayınları, İstanbul 1991, s. 95.

⁴⁹ BOA, Y.PRK.BŞK, 24-104, Tarih: 18.06.1309.

⁵⁰ BOA. DH.SAİDd. 24/413, Tarih: 29/12/1275.

⁵¹ Detaylı bilgi için bkz. Özcan-Temiz, *a.g.e.*, s.135-140.

OSMANLI - SIRP DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ VE BELGRAD SEFİRİ YUSUF ZİYA PAŞA

Petersburg Sefareti müsteşarı olarak diplomatik hizmetlerde bulunmaktaydı.⁵²

Fethi Bey'den sonra Belgrad sefirliğine Kalas Başşehbenderi Manuk (Manon) Azaryan Efendi vekâleten tayin edilmiştir. Azaryan Efendi bu görevini Eylül 1908-Eylül 1909 tarihleri arasında olmak üzere 1 yıl sürdürmüştür.⁵³

Azaryan'dan sonra Peşte başşehbenderi Ali Fuad Hikmet Bey Haziran 1909 tarihinde Belgrad sefirliğine atanmış ve bu görevini Ekim 1912 yılına kadar devam ettirmiştir.⁵⁴ Balkan savaşlarının başlaması ile birlikte Ali Fuad Hikmet Bey geri çağırılmış ve Belgrad Sefirliği kapatılmıştır. Bundan sonra 1914 yılında sefirlik yeniden açılmış ve sefir olarak Washington Sefareti müsteşarı Hüseyin Cevad Bey, Haziran 1914'te atanmış ve aynı yılın sonuna kadar görevini sürdürmüştür.⁵⁵

Tablo 1: Osmanlı Devleti'nin Belgrad Orta Sefirleri

Şehbender	Göreve Başlama ve Ayrılma Tarihi
Hüseyin Hüsni Sermed Efendi	Mayıs 1879 - Ağustos 1880
Babanzâde Halil Halid Bey	Eylül 1880 - Ocak 1885
Yusuf Ziya Paşa	Kasım 1885 - Aralık 1889
Mahmud Nedim Bey	Ocak 1890 - Mayıs 1890
Mehmed Feridun Bey	Mayıs 1890 - Mayıs 1893
Ahmed Tefvik Paşa (Saraylızade)	Mayıs 1893 - Kasım 1897
İbrahim Fethi Paşa	Kasım 1897 - Eylül 1908
Manuk Azaryan Efendi	Eylül 1908 - Haziran 1909
Ali Fuad Hikmet Bey	Haziran 1909 - Ekim 1912
Hüseyin Cevad Bey	Haziran 1914-

Sırbistan ise Osmanlı Devleti henüz Belgrad Sefarethanesini açmadan İstanbul'da elçilik açmış, İstanbul'a ilk elçi olarak Filip Hrstic'i tayin etmiştir. Sırbistan'ın İstanbul elçileri ve görev süreleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁵² BOA, I. HR, 323/20920, Tarih: 04/R/1304.

⁵³ BOA, BEO, 3395/254616, Tarih: 17/08/1326.

⁵⁴ BOA, BEO, 3581/268531, Tarih: 04/06/1327.

⁵⁵ BOA, DH. SAİDd. 28/249, Tarih: 29/12/1293.

Tablo 2: Sırbistan'ın İstanbul Ortaelçileri

Filip Hristić	1878-1880
Jevren Grujić	1880-1886
Stojan Novaković	1886-1891
Sava Grujić	1891-1893
Jevrem Velimirović	1893-1894
Vladan Đorđević	1894-1897
Stojan Novaković	1897-1900
Čedoilj Mijatović	1900
Sava Grujić	1900
Đorđe Simić	1903-1907
Jakov Nenadović	1907-1912

Kaynak: Jovo Miladinović, *Osmanlı-Sırp Karşılıklı Askerî İstihbarat Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi (1880-1912)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Gültekin Yıldız, İstanbul 2016, s. 222.

Osmanlı Devleti, Sırbistan'da yoğun bir Müslüman nüfusu bulunması nedeniyle birçok şehre şebenderlik açmıştır. Aşağıdaki tabloda Osmanlı Devleti'nin konsolosluk açtığı Sırbistan şehirleri gösterilmiştir.

Tablo 3: Osmanlı Devleti'nin Sırbistan'daki Konsolosluk Merkezleri

Belgrad	Vranya (Vranje)
Niş	Öziçe (Užice)
Karagovints (Kragujevac)	

Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'ndeki diplomatik misyonlarından bir diğeri konsolosluklardı. Sırbistan Selanik ve Üsküp'te başkonsolosluk, Serez, Manastır ve Priştine'de konsolosluklar açmıştır.⁵⁶

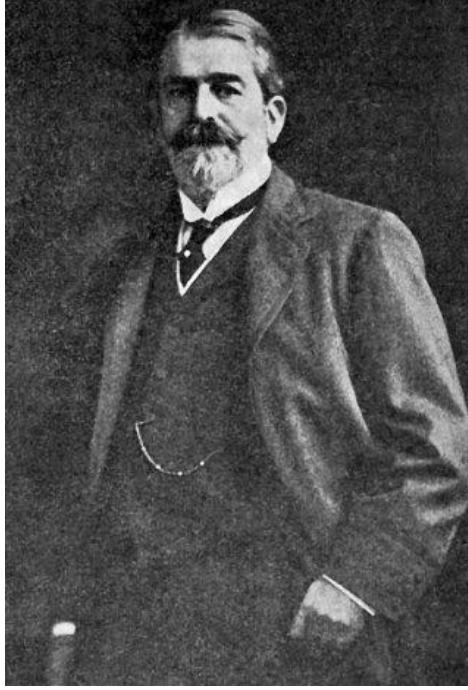
4. Belgrad Sefiri Yusuf Ziya Paşa (Kasım 1885-Aralık 1889) 4.1. Yusuf Ziya Paşa'nın Biyografisi (1849-1929)

Yusuf Ziya Paşa, 1849 yılında İstanbul'da doğdu. Yanyalı Müftüzâde Mehmed Şâkir Bey'in oğludur. Asıl adı Mehmed Yûsuf Ziyâ olup ünlü şarkı

⁵⁶ Miladinović, *a.g.t.*, s. 223-224.

OSMANLI - SIRP DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ VE BELGRAD SEFİRİ YUSUF ZİYA PAŞA

bestekârı Suphi Ziya Özbekkan'ın babasıdır.⁵⁷ Sıbyan ve rüştiyeyi okumuş, özel hocalardan edebiyat ve siyasi ilimler konusunda dersler almıştır. Fransızca bilmekteydi.⁵⁸

Resim 1: Belgrad Sefiri Yusuf Ziya Paşa

Kaynak: *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul 2013, s. 479.

Memuriyet hayatına henüz on bir yaşında iken Meclis-i Maliyye Odasına atanmasıyla başlamıştır. On dört yaşında iken 11 Ekim 1864 tarihinde Hariciye Nezâreti Mektûbî Kalemî kâtip yardımcılığı görevinde bulunmuştur. 5 Kasım 1866 tarihinde dördüncü, 12 Ağustos 1868 tarihinde üçüncü dereceye terfi etmiştir. Aynı tarihte 500 kuruş maaşla birinci sınıf kâtip yardımcılığına atanmıştır.⁵⁹

⁵⁷ Nuri Özcan, “Ziyâ Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul 2013, s. 479.

⁵⁸ BOA., DH.SAİD.d, 10/163, Tarih: 29/12/1265.

⁵⁹ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

7 Nisan 1869 tarihinde 4 bin kuruş harcırah ve bin kuruş maaşla Berlin Sefareti ikinci kâtipi olarak görevlendirilmiştir. Burada iki ay görev yaptıktan sonra iki bin kuruş maaş ve iki bin kuruş harcırahla 29 Mayıs 1869 tarihinde Viyana Sefaretine ikinci kâtip olarak tayin edilmiştir. Ancak buradaki görevi iki ay sürmüştür ve ardından Sadrazam ve Hariciye Nâzırı Âlî Paşa'nın kâtipliğine atanmıştır.⁶⁰

1870 yılı Haziran ayı başında Viyana Sefaretindeki görevine dönmüştür. Bu görevi nedeniyle kendisine 4. derecede Mecidî Nişanı verilmiştir.⁶¹ 26 Kasım 1872 tarihinde 3300 kuruş maaş ve 3300 kuruş harcırahla Atina Sefareti başkâtipliğine getirilmiştir. Buradaki görevi sırasında 7 ay boyunca Atina Sefareti maslahatgüzarlığı görevini de yürütmüştür. Bu görevi sırasında maaşı 7500 kuruşa çıkarılmıştır.⁶²

12 Şubat 1874 tarihinde Petersburg Sefareti başkâtipi olarak görevlendirilmiştir. Buradaki görevi esnasında da biri 3 diğeri 1 ay olmak üzere iki defa maslahatgüzarlığa vekâlet etmiştir. Söz konusu görevleri esnasında maaşı 13.125 kuruşa çıkarılmıştır.⁶³ 18 Mayıs 1875 tarihinde üçüncü dereceden Mecidî Nişanı almıştır. 15 Kasım 1875 tarihinde 3300 kuruş harcırah ile İstanbul'a Hariciye Nezâretine dönmüştür. 15 Ağustos 1876 Hariciye Nezâreti Umûr-ı Şehbenderî Müdürlüğüne atanmıştır. Burada görevli bulunduğu dönemde Berlin Antlaşması ile ilgili gelen telgrafların Fransızcadan tercümesinde ve çeşitli komisyonlarda görevlendirilmiştir. 22 Mart 1881 tarihinde rütbesi birinci sınıfa terfi ettirilmiştir.⁶⁴

Yusuf Ziya Bey'in ilk sefirlik vazifesi, 4 Ekim 1885'te ortasefir unvanıyla atandığı Belgrad Sefirliği olmuştur. Bu görevine 15 bin kuruş harcırah ve 8 bin kuruş maaşla atanmıştır. 28 Ekim 1885 tarihinde ikinci rütbeden Nişan-ı Osmanî ile taltif edilmiştir. Bu görevi sırasında kendisine, Avusturya Devleti tarafından Leopold Nişanı, Yunanistan tarafından Komandör Nişanı, İsveç ve Norveç devletleri Vaza Nişanı'nın komandör rütbesi, Sırbistan Hükûmeti tarafından birinci rütbeden Takova Nişanı verilmiştir.⁶⁵

⁶⁰ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁶¹ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁶² BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁶³ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁶⁴ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁶⁵ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

İlk sefirlik vazifesi olan Belgrad Sefirliğinden sonra 10 bin kuruş maaşla 3 Aralık 1889 tarihinde Roma Büyükelçiliğine tayin edildi. Bu göreve atanmasından dolayı kendisine 26 Aralık 1889 tarihinde birinci dereceden Mecidi Nişanı takdim edilmiştir.⁶⁶

16 Mart 1891 tarihinde Viyana Büyükelçiliğine atandı ve bu görevini Eylül 1894 tarihine kadar sürdürdü. Bu görevi esnasında İtalya Hükûmeti tarafından kendisine birinci rütbeden Moris ve Lazar Nişanı verilmiştir. 9 Kasım 1891 tarihinde Osmanlı Hükûmeti tarafından birinci rütbeden Nişan-ı Osmanî ile taltif edilmiştir. Viyana'daki görevini 3 Eylül 1893'te tamamlayarak İstanbul'a dönmüştür. Bu görevinden dolayı Avusturya imparatoru tarafından kendisine Saint Etien Nişanı verilmiştir.⁶⁷ Ardından atandığı Paris Büyükelçiliği görevlerini Eylül 1894 - Aralık 1895 tarihleri arasında gerçekleştirdi.⁶⁸

Yusuf Ziya Paşa, Paris Büyükelçisi iken merkeze çağrıldı; Şûrâ-yı Devlet Mülkiye Dairesi azalığına ve Şirket-i Hayriyye Meclis-i İdâre reisliğine getirildi.⁶⁹ II. Meşrutiyet döneminde hükümetlerde değişik görevlerde bulundu. 1904-1905 yılları arasında Defter-i Hâkanî Nazırı olarak görev yaptı.⁷⁰ 1908'de Ticaret Nazırlığına atandı. Fakat bu nazırlık Nafia Nezâreti ile birleştirilince, Yusuf Ziya Paşa'nın nazırlık görevi de sona ermiş oldu.⁷¹

Nazırlığın ardından tekrar sefirlik görevine geri döndü. 13 Eylül 1908 tarihinde Roma Sefaretine 20 bin kuruş maaşla atandı.⁷² 16 Aralık 1908 tarihinde 11 bin kuruş maaşla Defter-i Hakani Nezaretine nakledilmiştir.⁷³

⁶⁶ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁶⁷ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁶⁸ Kunalalp, *a.g.e.*, s. 126

⁶⁹ Özcan, *a.g.m.*, s. 479.

⁷⁰ Güler Yarcı, "Osmanlı Devleti'nde Modern Tapu ve Kadastro Sisteminin Tesisi ve Defterhâne-i Âmire Nezâreti: İdarî, Hukukî ve Malî Düzenlemeler İle Merkez ve Taşradaki Yankıları", *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü*, Cilt 1, Ankara 2013, s. 49.

⁷¹ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet*, Cilt II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 177.

⁷² BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁷³ Güneş, *a.g.e.*, s. 177.

10 Şubat 1909 tarihinde 21 bin kuruş maaşla Maarif Nazırı olarak görevlendirildi.⁷⁴ Sadece üç gün süren bu görevi 13 Şubat 1909 tarihinde sona ermiştir.⁷⁵ Aynı gün Dâhiliye Nezaretine vekâleten atanmış ve bir gün bu görevde kalmıştır.⁷⁶

Maarif Nazırlığı görevinden sonra yeniden hariciyeye dönen Yusuf Ziya Paşa atandığı Washington Büyükelçiliği görevini Haziran 1910 - Nisan 1914 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir.⁷⁷ 10 Aralık 1918'de Ayan Meclisi üyeliğine atandı.⁷⁸ 13 Ocak-4 Mart 1919 tarihleri arasında tekrar Maarif Nazırlığı görevinde bulunmuştur.⁷⁹

Yoğun ve kısa süreli memuriyetlerinin yanında Yusuf Ziya Paşa'nın musikiye olan ilgi ve kabiliyeti de ön plana çıkmıştır. Bestekârlığı ile de Osmanlı döneminin son musikişinasları arasında yer alır. Musikiye olan ilgisi Bahariye Mevlevihanesi'nde başlamıştır. Burada Mevlevihane'nin şeyhlerinden Hüseyin Fahreddin Dede'nin yanında ilk musiki derslerini aldı ve Mevleviyye tarikatına intisap etti. İyi seviyede ud çalmasına rağmen daha çok kanunî olarak tanındı. Nişantaşı'ndaki konağı onun İstanbul'da bulunduğu dönemlerde musikişinasların katıldığı, musiki icra ve sohbetlerinin yapıldığı bir sanat mahfili oldu. İlk dönemlerde Hacı Ârif Bey, Sermüezzın Rifat Bey, Üdî Şâkir Paşa, Şevki Bey, Hacı Fâik Bey gibi üstatların devam ettiği bu toplantılar, Yusuf Ziya Paşa'nın uzun süren dış görevlerinden İstanbul'a dönüşünden sonra Üsküdarlı Bestenigâr Ziya Bey, Kaşiyarık Hüsameddin, Hacı Kiramî Efendi, Hafız Şaşı Osman Efendi, Muallim İsmail Hakkı Bey, Tanburî Cemil Bey, Ali Rifat Bey (Çağatay), Kanunî Hacı Ârif Bey, Kemençeçi Vasilaki, Neyzen Tevfik (Kolaylı), Üdî Nevres Bey, Kemanî Kirkor, Kemanî Ağa Aleksan, Rauf Yekta Bey, Lavtacı Andon gibi ses ve saz üstatlarıyla sürdü. Bu toplantılar oğlu Suphi Ziya'nın yetişmesinde önemli bir etken olmuştur.⁸⁰

Yusuf Ziya Paşa'nın Türk musikisinin gelişmesine en önemli katkılarından biri Darülelhan'ın kuruluşunda olmuştur. Türk musikisinin

⁷⁴ Güneş, *a.g.e.*, s. 177.

⁷⁵ Mehmet Salih Erkek, "II. Meşrutiyet Dönemi Maarif Nazırları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXVIII, Sayı 2, 2013, s. 390.

⁷⁶ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁷⁷ Kunalalp, *a.g.e.*, s. 126.

⁷⁸ Güneş, *a.g.e.*, s. 177.

⁷⁹ Erkek, *a.g.m.*, s. 390.

⁸⁰ Özcan, *a.g.m.*, s. 479.

geliştirilmesi amacıyla kurulan Darülelhan'ın kuruluş hikâyesi de oldukça manidardır. Osmanlı Devleti'nde Batı müziğini icra eden Muzıka-i Hümayun bulunmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'dan gelen Alman musiki gurubu, Hilal-i Ahmer yararına birkaç konser vermişti. Osmanlı Devleti de bu jeste karşılık vermek için Muzıka-i Hümayun'dan bir grubu Almanya'ya göndermişti. Ancak Batı müziğinin beşiğinde icra edilen Batı müziği beğenilmemiş, Osmanlı müziği dinlemek tercih edilmiştir. Birkaç parça çalabilen grup, gelen taleplere rağmen daha fazla Türk musikisi çalamamıştır. Türk musikisi beğeni de toplayınca bu defa Türk musikisinin geliştirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey'in talimatıyla ilk önce Musiki Encümeni kurulmuştur. Musiki encümeninin başına Yusuf Ziya Paşa getirilmiştir. Encümenin çalışmaları sonucunda "Türk müziğini ihya ederek ilmî bir zemine oturtmak ve geleceğe taşımak ve ihtiyaç duyulacak muallimleri yetiştirmek" amacıyla 1 Ocak 1917 tarihinde Darülelhan kurulmuştur. "Nağmeler Evi" anlamına gelen Darülelhan ismi Yusuf Ziya Paşa tarafından konulmuştur.⁸¹

Yusuf Ziya Paşa'nın Türk musikisine önemli katkılarından bir diğeri bestelediği peşrev, saz semaisi, yürük semai, nişaburek ve şarkı formlarındaki eserleridir.⁸²

4.2. Yusuf Ziya Paşa'nın Belgrad Sefirliği (2 Kasım 1885-Aralık 1889)

Belgrad sefiri Halil Halid Bey'in rahatsızlığını bahane edip sürekli izin talebinde bulunması ve Sırbistan'daki Müslümanların, sorunlarıyla ilgilenilmediği gerekçesiyle tepki göstermeleri üzerine Yusuf Ziya Paşa, Belgrad sefiri olarak görevlendirildi.⁸³ Yusuf Ziya Paşa, Belgrad'a sefir olarak atandığı dönemde Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler Bulgar Prenslüğünden dolayı gergindi. Üstelik Sırbistan'daki Müslümanların durumu oldukça kötüydü ve bu sorunun bir an evvel halledilmesi gerekmekteydi.

Belgrad sefirliği, Yusuf Ziya Bey'in ilk sefirlik vazifesi idi. Bu göreve 4 Ekim 1885'te ve 15 bin kuruş harcırah ve 8 bin kuruş maaşla

⁸¹ Ahmet Kara, *Bir Müzik Eğitim Kurumu Olarak Dârülelhan ve Mecmuası*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müsiki Ana Sanat Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ahmey Feyzi, İstanbul 2010, s. 22.

⁸² Özcan, *a.g.m.*, s. 479.

⁸³ BOA., İ.HR. 299/18917.

atanmıştır. Bu görevinden dolayı 28 Ekim 1885 tarihinde ikinci rütbeden Nişan-ı Osmanî ile de taltif edilmiştir.⁸⁴

Görevine başlamak için Kasım başında Belgrad'a gelen Yusuf Ziya Bey, Sırbistan kralı I. Milan, Niş'te bulunduğundan, itimatnamesini krala takdim etmek üzere Niş'e geçmiş⁸⁵ ve itimatnamesini 2 Kasım 1885 tarihinde kral I. Milan'a sunmuştur. Bu ilk görüşmede Sırbistan kralı I. Milan, Yusuf Ziya Paşa'ya Bulgarların Kosova'da Sırlar aleyhine yaptığı çalışmalarından dolayı rahatsızlığını ve olası bir Sırp-Bulgar çatışmasını dile getirmiştir. Yusuf Ziya Paşa da Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik olduğunu ve olası bir Sırp saldırısının Osmanlı Devleti'ne yapılmış sayılacağı hatırlatmasında bulunmuştur. Buna rağmen kral Milan, Osmanlı Devleti ile olan sorunların çözümünden yana olduğunu belirtmiştir.⁸⁶

Sırbistan kralı I. Milan'ın Yusuf Ziya Bey ile yaptığı ilk görüşmede bahsini ettiği Kosova sorunu, sonraki dönemde Osmanlı-Sırp ilişkilerinde önemli bir yer edinmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra, Ağustos 1886'da Sırbistan Hariciyesi, Yusuf Ziya Paşa'ya, Bulgarların askerî fevkalade bütçelerinin 36 milyona çıkarıldığını ve Krupp Fabrikası'ndan 150 adet istihkâm ve dağ topu satın aldıklarını ve bunu arttıracaklarını belirterek endişelerini dile getirmiştir.⁸⁷ Sırp Hükûmeti'nin Yusuf Ziya Bey'in verdiği güvenceye rağmen Bulgar Hükûmeti'nin hareketlerinden endişe ve rahatsızlık duymasının nedeni Bulgarların 18 Eylül 1885 tarihinde Şarkî Rumeli Vilayeti'nin Bulgaristan'a katıldığını ilan etmesi,⁸⁸ Osmanlı Devleti'nin buna engel olamamasıydı.⁸⁹ Bulgaristan'ın Rumeli'de topraklarını genişletmesinden rahatsız olan Sırbistan, Avusturya'nın da Bulgaristan'a tepki göstermesi üzerine, Bulgaristan'dan toprak talebinde bulundu. Talebi reddedilen Sırp Hükûmeti 13 Kasım 1885 tarihinde Bulgaristan'a savaş ilan etmiştir. Savaş 28 Kasım 1885'te Bulgaristan'ın galibiyeti ile sonuçlanmıştır.⁹⁰

⁸⁴ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

⁸⁵ BOA., Y..A...HUS., 184/124, Tarih: 17/01/1303.

⁸⁶ BOA., Y..A...HUS., 184/140, Tarih: 28/01/1303; BOA., Y.PRK.EŞA 4/88.

⁸⁷ BOA., Y..MTV., 22/69, Tarih: 19/11/1303; BOA., Y.PRK.EŞA. 6/22.

⁸⁸ Miroslav Svirčević, "Local Self-Government in the Municipalities of Serbia and Bulgaria After the 1878 Congress of Berlin", *Serbian Political Thought*, 5/8, 2013, s. 63.

⁸⁹ Ali Ata Yiğit, "Osmanlı-Sırp Sınır Çatışmaları ve Uluslararası İlişkilere Yansımaları (1878-1912)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 124, Sayı 244, Ocak-Şubat 2020, s. 72.

⁹⁰ Svirčević, *a.g.m.*, s. 63; Yiğit, *a.g.m.*, s.72; Erjada Progonati, "The Chronicle of The First World War and its Impact on The Balkans", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 14, 2014, s. 98.

Sırp-Bulgar Savaşı, Sırbistan'da politika değişikliğine neden olmuştur. Bu kapsamda Sırp kralı bir taraftan Osmanlı Hükûmeti ile yakınlaşırken, diğer taraftan düzelen ilişkileri de fırsata çevirerek Osmanlı sınırlarında daha faal görünmeye başlamıştır.⁹¹ Sırbistan'ın sınırdaki faaliyetleri doğal olarak iki ülke arasında sık sık sınır ihlallerinden kaynaklı tansiyonun yükselmesine neden olmuştur.⁹² Sırbistan Şubat 1886 tarihinden itibaren özellikle Kosova sınırına asker sevkıyatı yaparak hem bölge halkının endişelenmesine hem de Osmanlı Devleti'nin tepkisine yol açmıştır. Osmanlı Devleti, Sırp Hükûmeti'nin sınır bölgesindeki faaliyetlerini Yusuf Ziya Paşa'dan aldığı raporla takip etmiştir.⁹³ Ancak her şeye rağmen Sultan II. Abdülhamid ile I. Milan ilişkilerini bozmamaya gayret göstermişlerdir. 1885 Sırp-Bulgar Savaşı'ndan sonra Sırp Hükûmeti Makedonya'daki din, eğitim, kültür ve ticaret propagandasını artırmış, bu kapsamda, Makedonya'da on binlerce kitap, gazete, dergi, takvim ve haritalar dağıtmıştır. Kütüphaneler, yeni okullar ve kiliseler açmıştır. Bulgar ve Rum okullarından ayrılan öğrencilere burs vermiştir. 1887'de II. Abdülhamid'in izniyle Üsküp ve Selanik'te konsolosluklar açmıştır.⁹⁴ Sultan II. Abdülhamid'in Sırp Hükûmeti'nin bu faaliyetlerine ses çıkarmaması hem Sırbistan ile ilişkilerini bozmak istememesinden hem de Makedonya'daki rekabeti arttırmak düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Sırbistan ile Bulgaristan ilişkilerini düzeltme amacıyla iki taraf Osmanlı Hükûmeti'nin öncülüğünde bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Bu girişimlerden biri, iki taraf arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusu idi. Bu amaçla taraflar arasında ticaret antlaşması imzalanması kararı alınmıştır. Söz konusu anlaşmanın müzakereleri için Yusuf Ziya Paşa görevlendirilmiştir.⁹⁵ Ancak bu girişimler dahi iki taraf arasındaki gerginliği ortadan kaldıramamıştır. Özellikle Sırbistan'ın sınıra asker sevkıyatı Osmanlı Devleti'nin tepkisine neden olmuş ve Belgrad sefiri Yusuf Ziya Paşa, Sırp Hükûmeti'ni, Bulgaristan'a olası bir saldırının Osmanlı Devleti'ne yapılmış sayılacağını ve her türlü askerî tedbirin alınacağını bildirecek ikaz etmiştir.⁹⁶

⁹¹ Miladinović, *a.g.t.*, s. 4-69.

⁹² Söz konusu sınır sorunu için bkz. Yiğit, *a.g.m.*, s. 72-79.

⁹³ BOA., Y..A...HUS., 188/44, Tarih: 07/05/1303.

⁹⁴ Ahmet Altıntaş, "Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2005, s. 80.

⁹⁵ BOA., İ.MTZ.(04), 12,656, Tarih: 29/04/1304.

⁹⁶ BOA., HR.SFR.04., 338/62, Tarih: 31/08/1889.

Bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden birisi ise kral Milan'ın 1869 yılında yürürlüğe konan Sırbistan Anayasasını değiştirmesi olmuştur. 1888 yılında daha liberal bir anayasayı devreye sokmuştur. Yusuf Ziya Paşa, İstanbul'a konu ile ilgili gönderdiği detaylı raporda anayasa ile ilgili görüşlerini bildirmiştir.⁹⁷

Yusuf Ziya Paşa, görev süresinde Sırbistan'daki gelişmeleri bir taraftan İstanbul'a raporlarken diğer taraftan da Sırp kralı ile sık sık görüşerek iki ülke arasındaki sorunlar hakkında kralla istişarede bulunuyordu. Son kral Milan ile tahtı bırakmadan kısa bir süre önce görüşmüştür. Bu görüşmede Rusya'nın Bulgaristan, Şarkî Rumeli, Selanik, Sırbistan ve Romanya'daki politikalarını konuşmuş, bu politikalardan kaynaklı Balkanlar'da huzursuzluk çıkacak olur ise Osmanlı askerinin müdahale için hazır olduğunu ve her türlü tedbirin alınacağını belirtmiştir.⁹⁸

Yusuf Ziya Paşa'nın Belgrad sefirliğinin sonuna doğru Sırbistan'da iki önemli gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan biri I. Kosova Savaşı'nın 500. yıldönümü idi. 500. yıldönümü nedeniyle Sırbistan Hükûmeti tarafından yapılacak etkinlikler esnasında Osmanlı sefirinin Belgrad'da bulunması münasip görülmemiş ve Yusuf Ziya Paşa'nın 26 Haziran 1886 tarihinden itibaren 10 günlüğüne İstanbul'a gelmesi istenmiştir.⁹⁹ Yusuf Ziya Paşa, çeşitli bahanelerle Belgrad'da kalmaya çalışmışsa da İstanbul'a dönmesi kesin bir dille istenmiştir.¹⁰⁰

Diğer önemli bir gelişme ise Sırbistan'daki kral değişimi olmuştur. Kral I. Milan, 1 Mart 1889 tarihinde istifa ederek tahtını 13 yaşındaki oğlu Aleksandar Obrenoviç'e bırakmıştır. Bu değişimle birlikte oluşturulan Naipler Heyeti, Nikola Pasiç yönetimindeki Rus yanlısı radikallerden oluşmuştur. Bu da Sırbistan'ın bundan sonraki politikasında önemli bir değişim yaşanacağını ilk sinyali olmuştur.¹⁰¹

Yusuf Ziya Paşa'nın Belgrad elçiliği döneminde yaptığı icraatlarını siyasi alanın dışında da görmek mümkündür. Sırbistan'ın eski bir Osmanlı toprağı olması ahalinin elinde yer alan tapu senetlerinin de geçerliliğini zaman

⁹⁷ BOA., HR.SYS., 1418/32, Tarih: 06/11/1888.

⁹⁸ BOA., Y.PRK.EŞA., 7/60, Tarih: 07/08/1305.

⁹⁹ BOA., İ.DH., 1141/89043, Tarih: 20/10/1306.

¹⁰⁰ BOA., HR.TH., 90/23, Tarih: 20/06/1889.

¹⁰¹ Ayşe Özkan, "Sırbistan'ın Bosna- Hersek Üzerindeki Emelleri ve Faaliyetleri (1878-1908)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 43, Nisan 2016, s. 854-869.

zaman gündeme getiriyordu. Bu konuların aydınlığa kavuşturulması için Sırp yetkililer Osmanlı elçiliğinden yardım talep ediyorlardı. Elçilik bu konuları İstanbul'a bildirip, kayıtlara müracaat edilmesini sağlıyordu.¹⁰²

Ekonomik sıkıntılar içinde bulunan Osmanlı Devleti'nin önemli sorunlarından birisi de elçiliklerin tahsisat yetersizliği idi. Nitekim Belgrad elçiliği de bu sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Belgrad Sefaretine mahsus olan 150 lira maaş ve tahsisat yetersiz kalıyordu. Bu durum “*enzar-ı ecnebiyeye karşı şân-ı âliyi muhafaza edecek surette idare mümkün olamayacağı*” şeklinde İstanbul'a ifade edilmişti. Yusuf Ziya Paşa kısa vadeli çözüm olarak maaş ve tahsisatın diğer orta elçilikler gibi 200 liraya çıkartılmasını talep ediyordu. Paşanın talebi kabul edildiği halde 50 liralık artış ancak 1886 yılının bütçesine eklenebilecekti. 1885 yılında ise Roma ve Tahran sefaretlerinin maslahatgüzarlıkla idare edilmelerinden mütevellit tasarruf edilen maaşların Belgrad Sefaretinin talebine karşılık tutulmasına karar verildi.¹⁰³

Sefaretin maaş ve tahsisatının artırılmasıyla birlikte Yusuf Ziya Paşa, binanın eskimiş olan tefrişinin yenilenmesini de talep etmiştir. Tefrişatın yenilenmesi talebine gerekçe olarak, sefarethanenin eşyasının eksik veya eskimiş olmasını gösteriyordu. Yazışmalar sonrasında Belgrad Sefaretinin beş bin frank karşılığında yeniden tefrişine karar verilmiş olup, masraflar hariciye nezareti tertibatından karşılanacaktı.¹⁰⁴

Yusuf Ziya Bey'in Belgrad sefirliği 3 Aralık 1889 tarihinde Roma Büyükelçiliğine tayin edilmesiyle sona ermiştir.¹⁰⁵

Sonuç

Osmanlı-Sırp ilişkileri 14. yüzyılın ortalarında başlamıştır. İlk ilişkiler Bizans'ın Sırlara karşı Osmanlı Devleti'nden yardım istemesi üzerine başlamıştır. Dolayısıyla savaşla başlayan ilişkiler 15. yüzyıldan itibaren, 1402 Ankara Savaşı'nda olduğu gibi yerini yavaş yavaş dostane ilişkilere bırakmıştır. 1521 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından Belgrad'ın alınmasıyla birlikte Sırp bölgesindeki Osmanlı hâkimiyeti tam

¹⁰² BOA., HR.TH. 59/78; BOA., HR.TH. 64/67.

¹⁰³ BOA., İ.HR. 299/18968; BOA., MV. 5/ 84.

¹⁰⁴ BOA., İ. HR. 299/18975.

¹⁰⁵ BOA., DH.SAİD.d, 10/163.

olarak sağlanmıştır. Bu tarihten itibaren bir taraftan Sırbistan'daki Müslüman nüfus göçlerle artarken diğer taraftan da sosyo-kültürel etkileşim gelişmiştir. Sırbistan'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesinden 19. yüzyılın başına kadar ilişkiler neredeyse sorunsuz bir şekilde devam etmiştir. Ancak Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik fikri ve başta Rusya olmak üzere büyük güçlerin Osmanlı topraklarındaki politikaları nedeniyle Sırplar 1804 yılında ilk ayrılıkçı isyanlarını başlatmışlardır. Bu isyanların ve Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı siyasi, ekonomik ve askerî olumsuzlukların etkisiyle Sırplar önce 1812 yılında imzalanan Bükreş Antlaşması ile iç işlerinde serbest bırakılmışlardır. Ardından 17 Ekim 1830 tarihinde verilen bir fermanda muhtariyet ve nihayetinde 1878 Berlin Antlaşması ile bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

Sırbistan'ın bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid, Sırbistan'la diplomatik ilişkileri başlatmış, Belgrad'a sefarethane, Müslümanların yoğun yaşadığı Belgrad, Vranja, Niş, Özüc ve Karagujevac şehirlerinde konsolosluklar açmıştır. II. Abdülhamid'in bunu yapmasındaki amacı Sırbistan'da kalan Müslümanların haklarını korumak, Sırbistan'ın Balkanlar'da Osmanlı aleyhine bir ittifaka katılmasına engel olmak ve iki ülke arasındaki sorunları üçüncü devletin müdahalesine gerek kalmaksızın doğrudan çözmektir.

II. Abdülhamid yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı 1879 yılında Belgrad'a ilk sefirini gönderirken, Sırbistan da benzer amaçlarla İstanbul'a sefarethane açmış, Sırp nüfusunun yoğun yaşadığı Selanik, Üsküp, Serez, Manastır ve Priştine'de konsolosluklar açmıştır.

Yusuf Ziya Paşa, Osmanlı Devleti'nin Belgrad'a gönderdiği 3. sefir olmuştur. Kasım 1885 - Aralık 1889 tarihleri arasında görev yapan tecrübeli diplomat ve devlet adamı Yusuf Ziya Paşa görev süresince Sırp-Bulgar anlaşmazlığı, göçmenlerin emlak sorunları gibi önemli konularda aktif olarak çalışırken, diğer taraftan da Sırbistan'da kral değişimi gibi yaşanan siyasi gelişmelere de tanıklık etmiştir. Görev süresince yaşanan her gelişmeyi raporlar halinde İstanbul'a bildirmeyi ihmal etmediği gibi, selefi Halil Halid Bey gibi şikâyet konusu olmamayı da başarmış ve başarılı bir sefirlik yapmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BEO, 3395/254616, Tarih: 17/08/1326

BEO, 3581/268531, Tarih: 04/06/1327

DH. SAİDd. 28/249, Tarih: 29/12/1293

DH.SAİD.d, 10/163, Tarih: 29/12/1265

DH.SAİDd.... 24/413, Tarih: 29/12/1275

HR. TH. 95/15, Tarih: 07.12.1889

HR. TH. 99/3, Tarih: 12/05/1890

HR. TO., 19/31, Tarih: 20/10/1885

HR.SFR.04., 338/62, Tarih: 31/08/1889

HR.SYS., 1418/32, Tarih: 06/11/1888

HR.TH. 59/78

HR.TH. 64/67

HR.TH., 90/23, Tarih: 20/06/1889

İ. HR, 323/20920, Tarih: 04/R/1304

İ. HR. 284/17660, Tarih: 22//B/1298

İ. HR. 299/18975

İ..DH., 1141/89043, Tarih: 20/10/1306

İ.HR, 279/17118, Tarih: 18/R /1296

İ.HR. 299/18917

İ.HR. 299/18968

İ.MTZ.(04), 12,656, Tarih: 29/04/1304

İR. HR., 36/20260, Tarih: 09/R/1307

İR. HR., 36/20279, Tarih: 22/R/1307

MV. 5/ 84.

Y..A...HUS., 184/124, Tarih: 17/01/1303

Y..A...HUS., 184/140, Tarih: 28/01/1303

Y..A...HUS., 188/44, Tarih: 07/05/1303

Y..MTV., 22/69, Tarih: 19/11/1303

Y.PRK.BŞK, 24-104, Tarih: 18.06.1309.

Y.PRK.EŞA 4/88.

Y.PRK.EŞA. 6/22.

Y.PRK.EŞA., 7/60, Tarih: 07/08/1305

Kitap ve Makaleler

ADANIR, Fikret, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

AKTEPE, M. Münir, “Kosova”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul 2002, ss. 216-219.

_____, “Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimpi Kal’ası”, *Tarih Dergisi*, Sayı 2, İstanbul 1950, ss. 283-307.

ALTINTAŞ, Ahmet, “Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2005, ss. 69-91.

ASLANTAŞ, Selim, “Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804-1813)”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, ss. 109-136.

AYDIN, Mithat, “Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde İstanbul Konferansı (1876)’nın Yeri”, *OTAM*, Cilt 17, Sayı 17, 2015, ss. 101-115.

BAĞÇECİ, Yahya, “Osmanlı Belgelerine Göre Napolyon Bonapart’ın İmparator Unvanının Osmanlı Devleti Tarafından Tanınması Meselesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 29, 2014, ss. 70-83.

CEZAR, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. I., TTK, Ankara 2010.

_____, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V., TTK, Ankara 2010.

DJURIC-ZAMOLO, Divna, “Belgrad”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, ss. 407-409.

EMECEN, Feridun M., “İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan: Yıldırım Bayezid”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLIII, 2014, ss. 67-92.

_____, “Kosova Savaşları”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul 2002, ss. 221-224.

_____, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, İstanbul 2015.

ERKEK, Mehmet Salih, "II. Meşrutiyet Dönemi Maarif Nazırları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXVIII, Sayı 2, 2013, ss. 385-416.

EROĞLU, Haldun "Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)", *OTAM*, Sayı 41, Bahar 2017, ss. 79-106.

GÖLEN, Zafer, "1857-59 Bosna Hersek İsyanı", *Belleten*, Cilt LXXIII, Sayı 267, Ankara 2009, ss. 465-536.

_____, "Osmanlı Yurdu Olan Bosna Hersek'te XIX. Yüzyıldaki Siyasî Olaylar", *Belleten*, Cilt LXXIV, Sayı 270, TTK, Ankara 2010, ss. 421-475.

_____, "Sırpların 1849 Bosna İsyanına Etkileri", *Toplumsal Tarih*, 50, ss. 36-42.

_____, Şark Meselesi Işığında Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçlerin Balkan Politikaları", *Türk Yurdu*, Cilt 31, Sayı 284, Ankara Nisan 2011, ss. 91-101.

_____, *Şark Meselesi ve Milli Mücadele*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2012.

_____, *Tanzimat Dönemi Bosna-Hersek İsyanları (1839-1878)*, Ankara 2009.

_____, *Tanzimat Döneminde Bosna Hersek*, TTK, Ankara 2010.

GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1997.

HACİSALİHOĞLU, Mehmet, "Sırbistan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, ss. 121-126.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Ankara Savaşı", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul 1991, ss. 210-211.

HAMMER, Joseph von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 5, MEB Yayınları, İstanbul 1991.

İNALCIK, Halil, “Beyazid I”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, ss. 231-234.

_____, “Murad II”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul 2006, ss. 164-172.

_____, “Stefan Duşan’dan Osmanlı İmparatorluğuna XV. Asırda Rumeli’de Hristiyan Sipahiler ve Menşeleri”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler*, Eren Yay., İstanbul 1996, ss. 67-108.

_____, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, İstanbul 2016.

İNBAŞI, Mehmet, “Üsküp”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.26, İstanbul 2002, ss. 377-381.

KARA, Ahmet, *Bir Müzik Eğitim Kurumu Olarak Dârülelhan ve Mecmuası*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müsikisi Ana Sanat Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ahmey Feyzi, İstanbul 2010.

KATIC, Tatjana, “Serbia under the Ottoman Rule”, *Österreichische Osthefte*, Jahrgang 47, Wien, LIT Verlag 2006, ss. 145-157.

KUNERALP, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricali (1839-1922)*, ISIS Yayınları, İstanbul 1991.

MARINKOVIĆ, Mirjana, “Sırp Kültüründe Osmanlı Damgası”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2012-2 (Temmuz-Aralık) (Balkan Özel Sayısı-II), ss. 44-56.

MILADINOVIĆ, Jovo, *Osmanlı-Sırp Karşılıklı Askerî İstihbarat Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi (1880-1912)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Gültekin Yıldız, İstanbul 2016.

MILJKOVIĆ, Ema, “The Timar System in the Serbian Lands from 1450 to 1550: with a Special Survey on the Timar System in the Sanjak of Smederevo”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2014, ss. 36-47.

OSMANLI - SIRP DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ VE BELGRAD SEFİRİ YUSUF ZİYA PAŞA

ORTAYLI, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

ÖZCAN, Nuri, “Ziyâ Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul 2013, s.479.

ÖZCAN, Uğur - TEMİZER, Abidin, *Karadağ'da Türk Sefirleri ve Şehbenderleri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015.

ÖZCAN, Uğur, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*, TTK, Ankara 2013.

ÖZKAN, Ayşe, “Sırbistan’ın Bosna- Hersek Üzerindeki Emelleri ve Faaliyetleri (1878-1908)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 43, Nisan 2016, ss. 854-869.

_____, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011.

POLAT, Mahmut, “1876-1914 Arası Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2014, ss. 16-28.

PROGONATI, Erjada, “The Chronicle of The First World War and its Impact on The Balkans” *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 14, 2014, ss. 97-116.

SVIRČEVIĆ, Miroslav, “Local Self-Government in the Municipalities of Serbia and Bulgaria After the 1878 Congress of Berlin”, *Serbian Political Thought*, Volume 5, Number 8, 2013, ss. 57-84.

TOPRAK, Serap, “Osmanlı-Avrupa İlişkileri Çerçevesinde Sırbistan’ın Bağımsızlığı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 24, Kış 2013, ss. 348-353.

TÜRKMEN, İlhan, “Osmanlı Devleti’nin Emrinde Bir Sırp Despotu: Stefan Lazareviç”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 28, Güz 2013, ss. 451-458.

ABİDİN TEMİZER - İBRAHİM SERBESTOĞLU

ÜNLÜ, Mucize, “Sırların I. Kosova Zaferi’nin 500. Yıldönümünü Kutlama Girişimleri”, *OTAM*, Sayı 28, Güz 2010, ss. 107-118.

YARCI, Güler, “Osmanlı Devleti’nde Modern Tapu ve Kadastro Sisteminin Tesisi ve Defterhâne-i Âmire Nezâreti: İdarî, Hukukî ve Malî Düzenlemeler İle Merkez ve Taşradaki Yankıları”, *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü*, C. 1, Ankara 2013, ss. 33-68.

YİĞİT, Ali Ata, “Osmanlı-Sırp Sınır Çatışmaları ve Uluslararası İlişkilere Yansımaları (1878-1912)”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 124, Sayı 244, Ocak-Şubat 2020, ss. 67-82.